

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Μ ε λ έ τ η

«Μυθολογία και Λαογραφία των Φυτών»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Η. ΛΟΥΚΑΣ

Καθηγητής Κοινωνιολόγος
Ε ρ ε υ ν η τ ή ς

Ανεμώννα

Η ανεμώννα, πιστεύεται ότι φύτρωσε από τα δάκρυα της Αφροδίτης, όταν αυτή θρηνούσε το θάνατο του αγαπημένου της Άδωνη από χτύπημα αγριόχοιρου.

Όλοι έχουν ακουστά τον Άδωνι, το γιο της Μύρρας και του Θείαντα, που όταν μεγάλωσε, έγινε τόσο όμορφος, που κι αυτή ακόμα η θεά Αφροδίτη τον ερωτεύθηκε. Για να τον έχει δικό της, τον έκρυψε στα έγκατα της γης και τον εμπιστεύτηκε στη φύλαξη της Περσεφόνης. Μα η θεά του σκοτούς, σαν τον αντίκρυσε, ξέχασε την υπόσχεσή της και θέλησε να τον κρατήσει για πάντα κοντά της. Ο Δίας για να μη δυσαρεστήσει καμιά τους, χώρισε το χρόνο σε δύο μέρη: για έξι μήνες ο Άδωνις θα έμενε μαζί με την Περσεφόνη στο σκοτάδι και γι' άλλους έξι πάνω στη γη με την Αφροδίτη. Έτσι κι έγινε. Όμως, η Άρτεμη, που τον είδε κάποτε να κυνηγάει, τον λαχτάρησε πάρα πολύ κι επειδή δεν μπορούσε να τον αποκτήσει, τον πλήγωσε βαριά. Μετανιωμένη για το κακό που προξένησε η θεά, έκανε να φυτρώσουν από το αίμα του Άδωνι, ανεμώννες, οι προάγγελοι της φύσης.

Υάκινθος

Ο Υάκινθος, το φυτό, φύτρωσε από το αίμα του Υάκινθου. Όταν ο Υάκινθος ξεψύχησε, ο θεός Απόλλωνας έσκυψε πάνω στο νεκρό και του ψιθύρισε σιγά: *«μέσα στην καρδιά μου θα ζεις αιώνια, Υάκινθε»*. Δεν πρόλαβε να τελειώσει τη φράση του ο Απόλλωνας κι από το αίμα του Υάκινθου που έπεσε στη γη, βλάστησε το εύοσμο λουλούδι, ο Υάκινθος. Ο Υάκινθος ή **ζουμπούλι**, αποτελεί ένα τέλειο αφέψημα (ο ανθός του) και έχει χρησιμοποιηθεί ως ιδρωτικό και ως αναλγητικό.

Λένε πως η Άρτεμη κάποτε άκουσε τη Νύμφη Κλειώ να γελάει σε βάρος της, επειδή αυτή, η ανέραστη θεά, είχε ερωτευτεί τον Άδωνι. Η τιμωρία της Μούσας ήταν να ερωτευτεί τον πατέρα της, τον Πίερο. Μαζί του λοιπόν, έκανε ένα παιδί, τον Υάκινθο, που σαν μεγάλωσε έγινε πανέμορφο. Ο θεός Απόλλωνας, όλη μέρα αποζητούσε την παρέα του. Αγωνίζονταν και κυνηγούσαν μαζί. Κάποτε θέλησαν να παραβγούν στο δίσκο και πρώτος έριξε ο Απόλλωνος. Ο Υάκινθος, καταχαρούμενος, έτρεξε να προλάβει το δίσκο πριν ακουμπήσει στη γη, μα ο Ζέφυρος και ο Βορράς, από ζήλεια, άλλαξαν την πορεία της βολής κι έτσι, πέφτοντας ο δίσκος, τον χτύπησε στο κεφάλι. Ο Απόλλωνας, σαν αντίκρυσε τον ακριβό του φίλο μέσα στα αίματα, ζήτησε από τους θεούς έλεος. Κι αυτοί μεταμόρφωσαν το νέο σε μυρωδάτο λουλούδι, τον υάκινθο.

Κρίνος

Ο **Κρίνος της Παναγίας** φύτρωσε εκεί που χύθηκαν τα δάκρυα της Παναγίας για το χαμό του γιου της, γι' αυτό λέγεται και δάκρυ της Παναγίας και που έχει ένα μεθυστικό άρωμα.

Ο Κρίνος, σύμφωνα με την αρχαία Ελληνική Μυθολογία, δημιουργήθηκε από μια σταγόνα γάλα της θεάς Ήρας, στην οποία οφείλεται η γένεση του γαλαξία. Σημαντικό και στην ιουδαιοχριστιανική παράδοση. Θυμίζω τον Κρίνο που έδωσε ο Άγγελος στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Θεραπευτικά, αναφέρεται η χρήση από ρίζες Κρίνου (εμμηναγωγού).

Ο Δίας αγαπούσε πολύ τις γυναίκες και δεν έχανε ευκαιρία να σμιγεί μαζί τους, πότε παίρνοντας μορφή πουλιού και πότε ταύρου. Λένε, πως από τον έρωτά του με την Αλκμήνη γεννήθηκε ένα παιδί, ο Ηρακλής. Η μάνα φοβόταν την οργή της Ήρας και ήξερε πως αν η θεά μάθαινε το μυστικό της, μεγάλο κακό θα έβρισκε το παιδί. Έτσι λοιπόν, το άφησε σε ένα δάσος, μη τυχόν κι έχει καλύτερη μοίρα. Η θεά Αθηνά, που πέρναγε τυχαία από το δάσος, είδε το γεροδεμένο μωρό και κατάλαβε ποιος ήταν ο πατέρας. Κατέβασε την Ήρα από τον Όλυμπο και με χίλια παρακάλια την έκανε να λυπηθεί το έρημο παιδί. Η βασίλισσα των θεών θαύμασε την ομορφιά του και δέχτηκε να το θηλάσει. Από το γάλα που έτρεξε στον κόρφο της σχηματίστηκε ο Γαλαξίας. Και από τη μοναδική εκείνη στάλα που έπεσε στη γη, ξεπετάχτηκε ο κρίνος.

- 1) *Επέρασε το γιασεμί κι είπε στον κρίνο γειά σου,
ανάθεμά σε γιασεμί και συ και η μυρωδιά σου.*
- 2) *Το Μάη εγεννήθηκες που νοιούσιν οι κρίνοι
κι επήρες την ασπράδα των, την μυρωδιάν εκείνη.*

Μια ποικιλία ανθέων και φυτών, που έχουν συλλεγεί από κήπους και αγρούς, συνήθως με συμβολικές ιδιότητες, στολίζουν τις εικόνες της Παναγιάς και των Αγίων. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις, έχουμε και θαυματουργικές επανανθίσεις των ξηραμένων λουλουδιών, όπως των Κρίνων στους Λειπούς, στο φημισμένο Κάθισμα της Παναγιάς του Χάρου, με τα μοναδικά ενσωματωμένα στην εικόνα κρινάκια, τα οποία ξαναζω-ντανεύουν μόνο κατά το διάστημα των Εννιάμερων της Παναγιάς. Στην Κεφαλλονιά, συνηθίζουν να στολίζουν την εικόνα της Παναγιάς με κρίνους το Μάιο. Οι κρίνοι αυτοί γίνονται κατάξεροι, ενώ την ημέρα της Παναγιάς (15 Αυγούστου) οι ίδιοι κρίνει ανθίζουν και πάλι.

Κισσός

Η ιδιότητα των αναρριχώμενων φυτών και ιδιαίτερα του **Κισσού**, αειθα-λούς και μακρόβιου θάμνου, να στηρίζει την άνοδό του σε ξένα υποστη-λώματα, όπως δένδρα, τοίχους κλπ., χρησιμοποιήθηκε ως παραμυθί-μος, με θετική και αρνητική σημασία στον δημώδη και λόγιο λόγο:

*Δεν θέλω του κισσού το πλάνο ψήλωμα
σε ξένα αναστηλώματα δεμένο*

Δροσίτης

Με θύρσους, θυμιάματα και χορούς γιόρταζαν οι Βάκχες τον θεό Διόνυ-σο. Στόλιζαν τα κεφάλια τους με αμπελόφυλλα και κισσούς, για να τιμή-σουν τους αγαπημένους συντρόφους του θεού: τον Άμπελο και τον Κισσό. Για τον Κισσό λένε πως ήταν ο πιο άξιος και ο πιο καλός χορευτής. Στα Μυστήρια, αυτός είχε το προβάδισμα, αυτός έσερνε το χορό. Μα καθώς χόρευε, γλίστρησε και έπεσε στο χώμα. Ο θεός δεν μπόρεσε να παρηγο-ρηθεί. Ο όμορφος Κισσός ψυχορραγούσε και σπαρτάραγε μπροστά του. Για να τον γλυτώσει, ζήτησε τη βοήθεια της Γης. Κι η Γη έκανε τα μέλη του χλωρά, τα δάχτυλα βλαστάρια στριφογυριστά και το κορμί του έγινε ένα κλάδωμα που σαν ζωντανό, βάλθηκε να χορεύει έναν τρελό χορό, να ανεβαίνει στα δέντρα και να τυλίγεται στ' απόσκια, εκεί που βρίσκουν ακόμα καταφύγιο οι ακόλουθοι του Διονύσου.

Στο Μοναστήρι της Παναγιάς (Ανω Ξενιάς) στη Μαγνησία, υπάρχει η εικόνα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που ονομάζεται και Μικρή Παναγία. Η εικόνα αυτή βρέθηκε μέσα σε κισσούς, γι' αυτό αρχικά η ίδια η εικόνα, όσο και το Μοναστήρι ονομάστηκαν «Παναγιά η Κισσιώτισσα».

Αμπέλι

Στην Ήπειρο, ανήμερα του Αγίου Τρύφωνα, τον οποίο προσφωνούν και «πολύκαρπον», κάνουν κουλούρες και τις κυλούν στα **αμπέλια** και τραγουδούν:

*Τρύφωνα πολύκαρπε
έλα εδώ στ' αμπέλι μου
και στο χωράφι μου
να φάμε και να πιούμε.*

Του Αγίου Τρύφωνα επίσης απαγορεύεται το κλάδεμα του αμπελιού. Στη γιορτή του διαβάζουν και αγιασμό στην εκκλησία και μ' αυτόν ραντίζουν τ' αμπέλια.

Των Αγίων Σαράντα, δεν σκάβουν τα αμπέλια, γιατί το θεωρούν γρουσουζιά.

Τα φυτά σηματοδοτούν και δημιουργούν ποικίλα φυτωνυμικά τοπωνύμια, οδωνύμια, όπως: Αμπελάκια – Αμπέλια – Παλιάμπελα: περιοχή όπου εγκαταλείφθηκε η καλλιέργεια της Αμπέλου.

Ο Διόνυσος είχε για φίλο ένα όμορφο παλληκάρι, τον Άμπελο. Γιος σάτυρου και νύμφης καθώς ήταν, συγκέντρωνε όλα τα χαρίσματα. Ήταν αντάξιος του θεού. Έτσι λοιπόν, χαίρονταν ο ένας τη συντροφιά του άλλου, τόσο που η Άττη, η θεά της σύγχυσης, ζήλεψε και βάλθηκε να τους χωρίσει. Δώρισε στον Άμπελο έναν ταύρο. Το αγόρι τον καβαλίκεψε κι άρχισε να τρέχει, χωρίς να ξέρει πως η Μήνις, συνεννοημένη με την Έριδα, έστειλε μια αλογόμυγα να τσιμπήσει το ζώο. Εξαγριωμένος ο ταύρος, έριξε κάτω τον Άμπελο και με τα κέρατά του τον πλήγωσε βαριά. Λίγο πριν ξεψυχίσει, ο θεός απαρηγόρητος, τον μεταμόρφωσε σε αμπέλι. Στόλισε με αμπελόφυλλα τα μαλλιά του κι είπε στους πιστούς να τον τιμούν με τη λατρεία τους.

Σύμφωνα με την αιτωλική παράδοση, το πρώτο κλίμα του αμπελιού, φύτεψε εκεί στα χρόνια του Βασιλιά Ορεσθέα.

Δενδρολίβανο

Στη Νάξο, της Σταυροπροσκυνησεως, για το καλό των δέντρων κ.ά, το **Δενδρολίβανο** που έπαιρναν από τον παππά της εκκλησίας, το κρεμούσανε πάνω στα δένδρα.

Το Δενδρολίβανο το φαρμακευτικό, έχει πολλές χρήσεις: μαγειρικές και θεραπευτικές. Ο Αγάπιος, στο βιβλίο του «Γεωπονικοί», συμπεριλαμβάνει ένα κεφάλαιο με τίτλο «Πόσες χάρες έχει το δεντρολίβανο», όπως:

1. Γίνεται αφέψημα (θεραπεύει κάθε αρρώστια των σπλάχνων).
2. Καμμένο ξύλο δεντρολίβανου, σε καρβουνόσκονη, ασπρίζει τα δόντια και θεραπεύει κάθε αρρώστια τους.
3. Φύλλα του δεντρολίβανου στο στρώμα, αποτρέπουν τα κακά όνειρα.
4. Κοπανισμένα φύλλα δεντρολίβανου, τοποθετημένα πάνω σε πληγή, την επουλώνουν και θεραπεύουν καρκινικές εξελκώσεις (φάγουσα).
5. Κουτάλι φτιαγμένο από ξύλο δεντρολίβανου, προστατεύει ό,τι τρώμε.
6. Φλασκή από ξύλο δεντρολίβανου, συντηρεί το κρασί αμετάβλητο.
7. Μυρωδιά καμμένου δεντρολίβανου στο σπίτι, το προστατεύει από σκορπιούς, φίδια κλπ.
8. Νερό, μέσα στο οποίο έχει βράσει δεντρολίβανο, θεραπεύει την καύση του στομάχου.

Άλλοι πάλι, λένε πως θεραπεύει την ατονία της καρδιάς, τα τραύματα, τη δυσεντερία και τους ρευματισμούς.

*Δεντρολιβανιά με τ' άνθη,
πήρες μου το νου κι εκάθη*

Η χρήση του φυτού δεντρολίβανου, γίνεται σε όλες τις φάσεις του νεκρικού τελετουργικού.

Με διάφορα άνθη στόλιζαν οι καλαντιστές τα καλαθάκια που έβαζαν αβγά και άλλα καλούδια, που τους πρόσφεραν οι άνθρωποι την 1^η Μαρτίου και του Λαζάρου. Τη Μεγάλη Παρασκευή, τα καλαθάκια των καλαντιστών που ψάλλουν τα Θεία Πάθη, είναι στολισμένα με πένθιμα φυτά, όπως το δεντρολίβανο. Το Πάσχα έστρωναν τις εκκλησίες με δενδρολίβανο, αφού καθάριζαν το πάτωμα με δάφνη, μυρσίνη και φύλλα λεμονιάς.

Η Αφροδίτη ήταν γυναίκα του Ήφαιστου. Συναντούσε όμως κρυφά τον Άρη, το θεό του πολέμου. Ο Ήλιος πρόδωσε το μυστικό στον άντρα της κι εκείνη ορκίστηκε να τον εκδικηθεί σκληρά, χρησιμοποιώντας τα βέλη του γιου της, Έρωτα. Έτσι λοιπόν, ο Ήλιος αγάπησε τη Λευκοθέα, μα δεν μπορούσε να την κατακτήσει. Η λευκή νύμφη των υδάτων ξεγλυστρούσε σαν το νεράκι μέσα απ' τα χέρια του. Για να την κάνει δική του, μια μέρα έδιωξε τις υπηρέτριές της και πήρε τη μορφή της μάνας της. Η κόρη δέχτηκε ολόχαρη τη μάνα στην κάμαρά της κι εκεί αντίκρουσε τον Φοίβο σε όλο του το μεγαλείο. Στην αγκαλιά του ξέχασε τους δισταγμούς της, ώσπου το έμαθε ο πατέρας της. Για τιμωρία, την έθαψε ζωντανή. Μάταια ο Ήλιος προσπαθούσε να την σώσει. Μέρα με τη μέρα, η Λευκο-

θέα έλιωνε. Για να την λυτρώσει από το μαρτύριό της, την έλουσε με νέκταρ και την μεταμόρφωσε σε δενδρολίβανο.

Ηλιοτρόπιο

Ο λαός παρατηρεί το **Ηλιοτρόπιο** για προγνωστικές παρατηρήσεις για τον καιρό, οι οποίες σχετίζονται τόσο με την ανθοφορία, όσο και με την καρποφορία των φυτών, αλλά και των δέντρων.

Το φυτό **Ήλιος (Ηλιοτρόπιο)**, επηρεάζεται από την πορεία των ακτίνων του ήλιου. Το ηλιοτρόπιο παρακολουθεί τον ήλιο. Ανοίγει και γέρνει προς την ανατολή με την ανατολή του ήλιου. Όταν ο ήλιος δύει, γέρνει προς τη δύση. Αν έχει συννεφιά, το φυτό δεν ακολουθεί τη γνωστή πορεία.

Σύμφωνα με την επικρατούσα λαϊκή πίστη, η ιερότητα ενός φυτού επιτάσσεται και διασφαλίζεται και από την κατάλληλη εποχή της συγκομιδής του, η οποία συνήθως πρέπει να συμπίπτει με την εορτή κάποιου Αγίου ή να σχετίζεται συνειρμικά με αυτή.

Η Κλυτία και η Λευκοθέα ήταν αδελφές, η μια πιο όμορφη από την άλλη. Όμως, η Αφροδίτη ζήλεψε τις χάρες τους και τις καταράστηκε να αγαπήσουν τον Απόλλωνα. Ο θεός Ήλιος προτίμησε από τις δυο τη Λευκοθέα, μα η Κλυτία, τρελή από έρωτα, μαρτύρησε το μυστικό της αδελφής της στον άπονο πατέρα τους. Κι εκείνος, σκληρός και άκαρδος, την έθαψε ζωντανή. Η Κλυτία μαράζωσε, έλιωσε, έχασε τα λογικά της, δεν ξαναλούστηκε και δεν ξανάγγιξε τροφή και νερό. Το κορμί της στέγνωσε και καρφώθηκε ασάλευτο στη γη. Η ομορφιά της έσβησε και μόνο το κεφάλι της έστρεψε προς τη μεριά του ήλιου και ακολουθούσε την τροχιά του. Ούτε οι θεοί δεν άντεξαν να την βλέπουν. Τη λύτρωσαν με το να την μεταμορφώσουν σε ηλιοτρόπιο, που όλη τη μέρα ατενίζει τον ήλιο και το βράδυ σκύβει ταπεινά το κεφάλι.

Μάραθος

Ο **Μάραθος** μειώνει το σάκχαρο στο αίμα, διευκολύνει την ούρηση και βοηθά στη διάλυση της πέτρας. Οι σπόροι του, σε αφέψημα, χρησιμοποιούνται για την ανακούφιση των κοιλιακών πόνων των βρεφών.

Το όνομα του φυτού έχει δοθεί σε τόπους και χωριά, όπου υπάρχει σε αφθονία. Ακόμα και η λέξη «Μαραθών» σημαίνει αφθονία μάραθου.

*Αν είσαι και γιατρός,
το Μάη, μάραθο μην τρώς*

Οι θεοί κάποτε, ζήτησαν από τα δύο αδέλφια, τον Προμηθέα και τον Επιμηθέα, να μοιράσουν τα αγαθά της γης, στους ανθρώπους και τα ζώα. Ο ασυλλόγιστος Επιμηθέας χάρισε τα πάντα στα ζώα κι άφησε τους ανθρώπους γυμνούς. Ο Προμηθέας ανέλαβε να επανορθώσει το κακό που έκανε ο αδελφός του. Ανέβηκε κρυφά στα παλάτια των θεών κι έκλεψε από την εστία του Ολύμπου τη φωτιά. Την έκρυψε στον κούφιο βλαστό του μάραθου, που χλωρός καθώς ήταν δεν του έκαίγε τα χέρια. Μα ο Δίας εκδικήθηκε τον Προμηθέα, στέλνοντας έναν γύπα να του τρώει το συκώτι. Εκδικήθηκε όμως και τους ανθρώπους. Γιατί αν ο Προμηθέας τους χάρισε την γνώση, ο Δίας τους χάρισε την ελπίδα.

Μενεξές

Ο ποταμός Σαγγάριος είχε μια κόρη, τη Νανά, που έγινε άθελά της αιτία μεγάλου κακού. Περιπατώντας μια μέρα η κόρη, αντίκρυσε μια αμυγδαλιά. Ο χλωρός καρπός της την μάγεψε και κόβοντας ένα αμύγδαλο, το έκρυψε στον κόρφο της. Που να ξέρει πως μέσα του κρυβόταν ο μεταμορφωμένος Άγδιστις. Έτσι, γέννησε ένα παιδί, τόσο μα τόσο όμορφο, που το ερωτεύτηκε ο ίδιος του ο σπορέας, ο Άγδιστις. Μεγάλωνε ο Άτις και ήρθε η ώρα του να παντρευτεί. Μα ο πατέρας του πήρε θηλυκιά μορφή και τον ξελόγιασε. Τη μέρα των γάμων του με την κόρη του Μίδα, ο Άτις δεν άντεξε και τρελλός από έρωτα για την Άγδιστη, έκοψε τα γεννητικά του όργανα για να μην τον χαρεί καμία άλλη. Οι θεοί λυπήθηκαν τα νιάτα του και δεν άφησαν το σώμα του να λιώσει. Λένε πως τα μαλλιά του μακραίνουν ασταμάτητα και πως από το αίμα του φύτρωσαν μενεξέδες.

Μέντα

Ιματικό-φαρμακευτικό φυτό,είναι η Μέντα.

*Η Μάνα Γη στον κόρφο της,
μαζούδι να σε σφίγγει
να σε ποτίζουν βότανα
η ρίγανη κι η μέντα.*

Ο Άρχοντας του Κάτω Κόσμου, ο Πλούτωνας, αγάπησε την κόρη της Δήμητρας, την Περσεφόνη. Μ' έναν εκατοντακέδαλο νάρκισσο, την τράβηκε στο σκοτεινό βασίλειό του. Όμως, σαν πέρασε ο πρώτος καιρός, εκεί που ο Πλούτωνας περιδιάβαινε στα βουνά της Τριφυλλίας, συνάντησε μια όμορφη Νύμφη, τη Μίνθη. Στην αγκαλιά της ξέχασε τη γυναίκα του. Η Περσεφόνη όμως, χωρίς να χάσει καιρό, ζήτησε από την κυρά της Γης να τη βοηθήσει κι εκείνη δεν αρνήθηκε. Την ώρα που η Νύμφη, αμέριμνη περπατούσε στα βουνά, μάνα και κόρη την άρπαξαν από τα μαλλιά. Και θα την έκαναν να καθεί από το πρόσωπο της γης, αν την τελευταία στιγμή η μεγάλη θεά δεν λιποψυχούσε. Την ώρα που την πάταγε στο χώμα, αναλογίστηκε πως τόση ομορφιά θα πήγαινε χαμένη και την μεταμόρφωσε σε μέντα, το φυτό που μαγεύει τους περαστικούς με την ευωδιά του, μα δε δίνει καρπούς.

Παιώνια

Ο άνθρωπος, στο κοινωνικό-πολιτισμικό του περιβάλλον, ως ενιαία ολότητα με τον φυτικό κόσμο γενικά και τα φυτικά προϊόντα, επινόησε και ανέπτυξε συνήθειες, τρόπους ζωής, έθιμα, ήθη, λαογραφία και παραδόσεις και προπαντός διαπροσωπικούς, επικοινωνιακούς συμβολισμούς, συναφείς προς την αρχέγονη σχέση και οικειότητα με τα φυτά, από παλαιότερους βιωμένους συνειρμούς, όπως φοβίες, λύπες, χαρές, πόνους κλπ.

Όπως μας λέει ο Όμηρος, ζούσε κάποτε ένας γιατρός, που θέραπευε τις πληγές θεών και ημιθέων. Η θέση του ήταν ζηλευτή, γιατί ποιά άλλος θα μπορούσε να γειάνει τα θεϊκά τραύματα; Με βότανα και γιατροσόφια τους απάλυνε τον πόνο και με τραγούδια τους έκανε να ξεχαστούν. Τον έλεγαν Παιάνα κι οι ακόλουθοί του, που τον συνόδευαν στα τραγούδια και τις ιεροτελεστίες, ονόμασαν τους ύμνους του παιάνες.

Τον καιρό που ο Πλούτωνας τραυματίστηκε από τον Ηρακλή, κατέφυγε στο θεωτήρα και στα βότανά του. Με τη θαυματουργή ρίζα ενός πανέμορφου λουλουδιού, έγινε καλά κι από τότε ονομάστηκαν Παιάνες. Οι θεοί που είχαν ιαματικές ικανότητες, όπως η Αθηνά και ο Απόλλωνος, ονόμασαν το φυτό **παιώνια**, βότανο των θεών.

*Καθένας είναι εκεί γιατρός κι απ' όλους πρώτος,
γιατί τον Παιάνα αρχικό, προπάτορά τους έχουν.*

Νάρκισσος

Τα χρώματα και οι ευωδιές των φυτών επίσης αποτελούν εικόνες, καθώς και σύμβολα επικοινωνίας. Η αρχέγονη σχέση και η εξοικείωση με τα φυτά, τεκμηριώνεται και επιστημονικά, εφ' όσον αποδείχθηκε ότι τα φυτά αισθάνονται, αντιδρούν στο άγγιγμα και φυσικά ερεθίζονται, όπως ο **Νάρκισσος**.

Στην Ελλάδα υπάρχουν τουλάχιστον 7 είδη **Νάρκισσου**, από τα οποία συχνότερα είναι εκείνα που έχουν τα κοινά ονόματα, όπως Ζαμπάκι, Μανουσάκι, Βούτσινο, Γκριζότσο.

Ο Νάρκισσος έχει πλούσια συμμετοχή, τόσο στη Μυθολογία των αρχαίων, όσο και στη σύγχρονη Λαογραφία, όπως επίσης στα Γράμματα και στις Τέχνες. Όλα φυσικά ξεκινούν από τον μυθικό Νάρκισσο, γιο του ποταμού Κηφισού, ο οποίος αρνήθηκε τον έρωτα των Νυμφών και ερωτεύθηκε αυτοκαταστροφικά τον εαυτό του. Στον μύθο αυτόν παραπέμπει άλλωστε και η ψυχοπαθολογική κατάσταση του ναρκισσισμού.

Το φυτό Νάρκισσος αναφέρεται και στους Ομηρικούς Ύμνους, που λένε: «*το Νάρκισσο έκανε η γη να φυτρώσει με τη θέληση του Δία*». Ήταν αξιοθαύμαστος για όσους τον έβλεπαν, τόσο στους αθάνατους θεούς, όσο και στους θνητούς ανθρώπους, γιατί από τη ρίζα του φύτευαν εκατό λουλούδια με γλυκύτετη μυρωδιά.

Οι βολβοί του φυτού είναι δηλητηριώδεις και χρησιμοποιήθηκαν στην ιατρική ως καθαρτικό και ως εμετικό. Βάμμα βολβού νάρκισσου χρησιμοποιείται στην Ομοιοπαθητική. Επίσης, ως φάρμακο για βρογχίτιδα, ρινίτιδα, διάρροια. Στην Κύπρο, το φυτό Νάρκισσος λέγεται Ματοικόριδο.

Ο Νάρκισσος ήταν γιος της Νύμφης Λειριΐδας. Ήταν πολύ όμορφος κι από τον καιρό που ήταν παιδάκι, όλοι τον καμάρωναν. Όταν έφτασε 16 χρονών, κατέβηκε από τα βουνά και στάθηκε στα απόνερα μιας πηγής του Ελικώνα να ξεκουραστεί. Σκύβοντας να πει νερό, αντίκρυσε το είδωλό του. Η ομορφιά του τον άφησε άφωνο. Μάταια η Ηχώ που τον αγαπούσε φώναζε το όνομά του. Εκείνος, ερωτευμένος με το είδωλό του, την αγνοούσε και προσπαθούσε να τραβήξει την προσοχή της υδάτινης μορφής που έστεκε απαθής στο κάλεσμά του. Απελπισμένος ο Νάρκισσος, δοκίμασε ν' αγκαλιάσει αυτό που τρέμιζε την επιφάνεια του ρυακιού και πνίγηκε. Οι θεοί δεν θέλησαν να ξεχαστεί αυτή η ιστορία, γι' αυτό και τον μεταμόρφωσαν σε λουλούδι, που φυτρώνει στα ορεινά, σε μέρη δροσερά, με τα πέταλα πάντα στραμμένα προς τα κάτω, να καθρεφτίζονται στα ρυάκια και τις ρεματιές.

Τριφύλλι

Εκτός από τα εκκλησιαστικά κείμενα, ανθρώπινες ιδιότητες αποδίδονται, σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες, σε ποικίλα φυτά, όπως το δοξαστικό

δενδρολίβανο, τον μενεξέ τον ταπεινό, τον νάρκισσο τον υπερφίαλο, τον κρίνο τον αγνό ή παρθενικό και το **τριφύλλι**.

Στην Αρκαδία, μια φορά το χρόνο, γινόταν μεγάλη γιορτή προς τιμήν της θεάς Ευρυνόμης, που είχε ουρά ψαριού και χρυσές αλυσίδες γύρω από το λαιμό. Ο Κρόνος, που όλα τα βλέπει, είδε την πανέμορφη θεά και την ερωτεύτηκε. Την έκανε γυναίκα του και από την ένωσή τους γεννήθηκαν τρεις κόρες τόσο όμορφες, που τριγυρνούσαν γυμνές, γιατί δεν είχαν τίποτα να κρύψουν. Οι τρίδυμες αυτές αδελφές ήταν όμοιες στη μορφή και τις ονόμαζαν Χάριτες, γιατί συνδύαζαν τη θεία χάρη που ήρθε εξ ουρανού, σε αντίθεση με τις κόρες του Κρόνου, τις Ερινύες, και τη χαρά, τον έρωτα που έδινε η γοργόνα. Μια μέρα που οι Χάριτες χόρευαν κοντά σε ένα πηγάδι, συνεπαρμένες από το τραγούδι τους, έπεσαν και πνίγηκαν. Η Γη πικράθηκε και στη θέση τους έκανε να βλαστήσει ένα χορταράκι χωρισμένο σε τρία όμοια μέρη, το τριφύλλι.

Παπαρούνα

Το πιο σημαντικό είδος του γένους είναι η **Μήκων η υπνοφόρος** (*Paraver somniferum*) γνωστή με τις ονομασίες παπαρούνα και αφιόνι. Είναι ιθαγενές της Ελλάδας, ετήσιο φυτό που ανθίζει την άνοιξη. Τα φύλλα της είναι οδοντωτά ασημοπράσινα και τα άνθη της είναι πλατιά κυανοπορφυρά. Καλλιεργείται για τους καρπούς του που από το χυμό τους λαμβάνεται το όπιο και για τα σπόρια του, που δεν έχουν υπνωτικές ιδιότητες, χρησιμοποιούνται ως μπαχαρικό και ζωοτροφή. Αυτό το είδος της παπαρούνας είναι γνωστό από την αρχαιότητα και τα σπόρια της τα χρησιμοποιούσαν, ως μπαχαρικό από τα αρχαία χρόνια. Τέτοια σπόρια βρέθηκαν σε ανασκαφές που έγιναν σε παραλίμνιους οικισμούς στην Ελβετία.

Άλλες ποικιλίες καλλιεργούνται για τα πολύχρωμα άνθη τους και είναι καλλωπιστικά φυτά σε κήπους και πάρκα.

Πάντως το πιο γνωστό είδος στην Ελλάδα είναι η κοινή παπαρούνα των αγρών, επιστημονική ονομασία **Μήκων η ροιάς** (*Paraver rhoeas*), μικρό λουλούδι με κόκκινα άνθη μαύρα στη βάση τους, που ανθίζουν την άνοιξη, δίνοντας μαζί με τις μαργαρίτες ένα χαρακτηριστικό χρώμα στην Ελληνική ύπαιθρο.

Γένος των φυτών της οικογένειας των μηκωνοειδών. Οι μήκωνες είναι ετήσια ή πολυετή φυτά, που εκκρίνουν λευκό ή γαλακτώδη οπόν. Τα φύλλα τους είναι εναλλασσόμενα κατά περιφέρεια. Τα άνθη τους είναι μεγάλα μονήρη και φέρουν μακρύ μίσχο. Ο καρπός είναι κάψα απεστρογγυλωμένη. Γνωστό είδος είναι ο μήκων ή ροιάς, κοινώς

παπαρούνα, κουτσουνάδα στην Κρήτη, πετεινός ή κουτσοπετεινός στην Κύπρο και λαλές στη Μικρά Ασία.

Ο Διοσκουρίδης μας λέει ότι ονομάστηκε ροϊάς «*διά το ταχέως το άνθος αποβάλλει*». Το ίδιο όνομα μεταχειρίζεται για το φυτό αυτό και ο Θεόφραστος, που μας λέει: «*Μάλιστα εν ταις κριθαίς φύεται... Κικωρίω τω αγρίω ομοιάζει δι' ό και εσθίεται*».

Όταν το τρώνε τα ζώα τους προκαλεί στομαχικές διαταραχές, λόγω της ροϊαδικής, της αλκαλοειδούς δηλαδή ουσίας που περιέχει. Καλλιεργείται σε πολλές ποικιλίες, που διακρίνονται από τα πολύχρωμα και ποικιλόσχημα άνθη τους.

Το αξιολογότερο είναι η μήκων ή ροϊάς η υπνοφόρος, κοινώς αφιόνι. Είναι φυτό ετήσιο, κοσμητικό, φαρμακευτικό, ελαιοφόρο και βιομηχανοποιήσιμο. Η ποικιλία αυτή αναφέρεται από τον Όμηρο, το Θεόφραστο, τον Πausανία, οι οποίοι μας πληροφορούν ότι εκρησίμευε ως πρότυπο στην γλυπτική των ανθέων. Καλλιεργείται σε όλο σχεδόν τον κόσμο, για τη λήψη της ναρκωτικής και φαρμακευτικής ουσίας, της γνωστής σε όλους μας με το όνομα «όπιο». Ερευνητές παραδέχονται πως τα άνθη της παπαρούνας περιέχουν μορφίνη και μηκωνικό οξύ.

Η γεύση των ανθέων είναι βλενώδης και υπόπικρη. Στην φαρμακευτική, τα άνθη της χρησιμεύουν για την παρασκευή σιροπιού της ροϊάδας και για τον χρωματισμό των οδοντοπλυμάτων. Σε μεγάλες δόσεις, προκαλεί ναυτία και εμετό και φυσικά πυρετό.

Οι παπαρούνες βρίσκονται στις εύκρατες και ψυχρές περιοχές της γης. Υπάρχουν πολλά είδη παπαρούνας (100 περίπου), που είτε είναι αυτοφυή λουλούδια των αγρών, είτε καλλιεργούνται.

Λαϊκός Λόγος: Παροιμιώδης φράση
«*Κοκκίνησε σαν την παπαρούνα*»

Λαϊκό δίστιχο: *Γαμπρέ μου, τη νυφούλα σου να μην τηνε μαλώνεις
σαν παπαρούνα του μαγιού, να τηνε καμαρώνεις*

Θυμάρι (Θύμος ο κεφαλωτός και Θύμος ο κοινός)

Το θυμάρι είναι θάμνος μικρού ύψους (έως 30 εκατοστά), με όρθιους βλαστούς, εξαιρετικά ανθεκτικός και αναδύει πολύ ευχάριστο άρωμα. Το θυμάρι περιέχει αιθέριο έλαιο σε ποσοστό 1-2%. Το κύριο συστατικό του αιθέριου έλαιου του θυμαριού κατά 20-54% είναι η **θυμόλη** ή, αλλιώς, καμφορά του θυμαριού, έχει δε χρήσεις στην αρωματοποιία και στην οδοντιατρική. Η θυμόλη έχει **αντισηπτική δράση** και αποτελεί το κυρίως συστατικό πολλών εμπορικών σκευασμάτων για την πλύση του

στόματος, όπως η Listerine. Πριν την έλευση των σύγχρονων αντιβιοτικών, το αιθέριο έλαιο θυμαριού χρησίμευε για την επάλειψη των γαζών. Η θυμόλη έχει αποδειχτεί επίσης αποτελεσματική στην καταπολέμηση των μυκητών που συχνά μολύνουν τα νύχια των ποδιών. Αποτελεί επίσης ενεργό συστατικό σε κάποια φυτικά σκευάσματα χωρίς οινόπνευμα, για την απολύμανση των χεριών.

Γένος φυτών της οικογένειας των χειλανθών, περιλαμβάνει θάμνους ή δενδρύλλια που έχουν φύλλα αντίθετα και άνθη λευκά, ερυθρά ή πορφυρά. Είναι γνωστά 20 είδη και τα απαντάμε στις θερμές χώρες της Ασίας, της Ευρώπης και της Αφρικής. Επίσης καλλιεργείται στη Βόρεια Αμερική. Ο πιο γνωστός από όλα τα είδη, είναι ο Θύμος ο κεφαλωτός, κοινό είδος και στην πατρίδα μας, με το όνομα θυμάρι, θρούμπη, θρούμπα, θρύμπη και θρουμπί.

Το απόσταγμα των ανθέων του χρησιμοποιείται, ως φαρμακευτικό κατά των τραυμάτων, εξελκώσεων του δέρματος των κτηνών. Τα αιγοπρόβατα το χρησιμοποιούν ως τροφή και αποκτούν αρωματισμένο γάλα. Από το θύμο παράγεται και το θυμέλαιο, χρήσιμο στην αρωματοποιΐα και στη φαρμακευτική. Επίσης, ανακαλύφθηκε το 1728 το λάδι του θύμου και λαμβάνεται δι' αποστάξεως με υδρατμούς των φύλλων και των ανθέων του Θύμου του κοινού. Το λάδι του θύμου αναφέρεται ως γλυκαντικό αντισηπτικό του πεπτικού σωλήνα και ως αντισπασμωδικό. Επίσης, σε αλοιφές και χρίσματα, ως ερεθιστικό του δέρματος.

Η λαϊκή ιατρική περιλαμβάνει τον Θύμο στα καλούμενα εκτριωτικά φάρμακα. Οι αρχαίοι Καρχηδόνιοι χρησιμοποιούσαν τον Θύμο στην ταρίχευση των νεκρών.

Τα φύλλα του θυμαριού, όταν ξεραθούν, αποκτούν καφεπράσινο χρώμα και αναδύουν το άρωμά τους όταν θρυμματιστούν. Η γεύση τους είναι πολύ δυνατή, ελαφρώς καυστική και πλούσια. Μαζί με τους αποξηραμένους ανθούς, χρησιμοποιούνται ως μπαχαρικό, για τον αρωματισμό διαφόρων φαγητών, σε ψάρια, σε κρέατα, σε διάφορες σάλτσες, σουπες κλπ. Είναι το βασικό συστατικό του λικέρ βενεδικτίνη.

Το θυμάρι είναι ιδιαίτερα αγαπητό στις μέλισσες και το θυμαρίσιο μέλι είναι εξαιρετικής ποιότητας, το ρόφημα από θυμάρι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη θεραπεία του βήχα και της βρογχίτιδας.

Χαμομήλι

Στο κοινό χαμομήλι, τα άνθη κατανέμονται σε ταξιανθίες-κεφάλια που μοιάζουν ιδιαίτερα με αυτές της μαργαρίτας. Το όνομα του σημαίνει μήλο που είναι κάτω στο έδαφος (κάμω - μήλο). Είναι φυτό ποώδες και ζει ένα χρόνο (μονοετές). Αρωματικό και φαρμακευτικό. Έχει λείο βλαστό και είναι πολύκλαδο.

Το χαμομήλι έχει ηρεμιστικές, τονωτικές αλλά και αντισηπτικές και εντομοκτόνες ιδιότητες. Δρα επίσης κατά των αερίων των εντέρων. Με απόσταξη των ανθέων λαμβάνεται πολύτιμο αιθέριο έλαιο οι ιδιότητες του οποίου μοιάζουν με εκείνες του αιθέριου ελαίου της Ανθεμίδος της ευγενούς, *Anthemis nobilis*, ιθαγενούς φυτού της Καλιφόρνιας όπου και καλλιεργείται ως διακοσμητικό.

Από τα άνθη του χαμομηλιού κατασκευάζεται το ομώνυμο αφέψημα. Επίσης, εκχυλίσματα χαμομηλιού χρησιμοποιούνται σε διάφορα καλλυντικά ή σαμπουάν.

Στην θεραπευτική χρησιμοποιείται υπό μορφή εγχυμάτων και υπό μορφή σκόνης, ως φάρμακο ευστόμαχο, αντισπασμωδικό, εφιδρωτικό και ειδικό κατά της διάρροιας των παιδιών. Εξωτερικά, χρησιμοποιείται για πλύσεις, ως φάρμακο μαλακτικό και επίσης ως καταπραϋντικό.

Το χαμομήλι είναι ποώδες φυτό, η επιστημονική ονομασία του οποίου είναι *Chamomilla*. Το γένος περιλαμβάνει περί τα 70 είδη, το γνωστότερο των οποίων, είναι η *Chamomilla recutita* ή *Matricaria chamomilla* (Χαμαίμηλον το κοινό ή Ματρικαρία το χαμαίμηλον). Αυτό το είδος φύεται και στην Ελλάδα, όπου είναι γνωστό με τα ονόματα χαμομήλι, χαμόμηλο και στην Κύπρο είναι γνωστό και ως μουγιόχορτο.

Με το όνομα αυτό φέρονται διάφορα είδη φυτών, τα οποία ανήκουν στα γένη ανθεμίδας και ματρικαρία. Ειδικότερα, χαμαίμηλο το κοινό είναι η ματρικαρία το χαμαίμηλο και χαμαίμηλο το ρωμαϊκό είναι η ανθεμίδας η ευγενής.

Τα άνθη του χαμαίμηλου του κοινού έχουν χαρακτηριστική, ευχάριστη ορμή και λίγο πικρή γεύση.

Λαϊκό δίστιχο: *Ο παππούς μου μας ήλεε γι' αυτό το χαμομήλι
 πως είναι πάντα συνταγή πα' στων γιατρών τα χείλη.*

Βασιλικός (Ωκιμον το βασιλικόν)

Ο βασιλικός έχει σημαντικό ρόλο στην Ελληνική λαϊκή και θρησκευτική παράδοση. Σύμφωνα με αυτή το φυτό φύτευσε στο χαμένο τάφο του Χριστού και η έντονη μυρωδιά του έγινε αφορμή να ανακαλυφθεί. Η Αγία Ελένη οδηγήθηκε στον Τίμιο Σταυρό από το έντονο άρωμα του βασιλικού που φύτευσε δίπλα του. Την ονομασία του το φυτό την πήρε από το «βασιλιάς» και βασιλιάς είναι ο Ιησούς Χριστός. Στα Θεοφάνεια ο ιερέας ραίνει τους πιστούς με αγιασμό βουτώντας ένα κλαδί βασιλικό

μέσα στο άγιασμα. Στη γιορτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού στις 14 Σεπτεμβρίου στις εκκλησίες μοιράζεται βασιλικός.

Είναι φυτό ιθαγενές των τροπικών ιδίως χωρών και καλλιεργείται για το άρωμά του. Τα άνθη του είναι λευκά ή υπέρυθρα και περιέχουν αρωματικά αιθέρια έλαια. Ο πολλαπλασιασμός του φυτού γίνεται διά σποράς κατά το μήνα Μάρτιο και τον καλλιεργούν, είτε σε ξύλινα δοχεία, είτε σε γλάστρες. Στην Ευρώπη καλλιεργούνται τα εξής είδη:

Ο *Κοινός Βασιλικός* είναι ιθαγενές των ανατολικών Ινδιών. Υπό του Διοσκουρίδου αναφέρεται με το όνομα «ώκιμον» και χρησιμοποιείται ως κοσμητικό, ως αρωματικό και ακόμα στην φαρμακευτική.

Ακόμα, ο *Βασιλικός ο ιερός* (κοινώς αγριοβασιλικός), τον οποίο ο Διοσκουρίδης ονομάζει «Ωκιμον το Ιερόν» και το περιγράφει ως εξής: «*Είναι λίαν αρωματικό φυτό ο Βασιλικός ο Ιερός και χρησιμοποιείται αντί του τσαγιού. Θεωρείται δε ιερό φυτό, αφιερωμένο στη θεό Toulsi, η οποία κατά τη μυθολογία των Ινδών, μεταμορφώθηκε στο εν λόγω φυτό*».

Εξωτικό επίσης είδος, είναι ο *Βασιλικός ο πράσινος*, του οποίου τα φύλλα ενδείκνυεται ως αντιπυρετικά.

Ο *Βασιλικός* ή το *Βασιλικό*, κατά τη Λαογραφία (τα *Βασιλικά* κατά τους Βυζαντινούς χρόνους και στην Κύπρο επίσης) είναι τα πιο αγαπητά στον ελληνικό λαό φυτά. Διακρίνεται σε πλατύφυλλο, μικρόφυλλο και μακρομύτη, επονομάζεται δε σγουρός, σαραντάφυλλος και πλατοκοντυλάτος και αποτελεί το κατ' εξοχήν άνθος της ειδυλλιακής ζωής και σύμβολο της αγνότητας και της σεμνότητας.

Τα φύλλα του είναι ωοειδή, μυτερά, ακέραια ή οδοντωτά, πράσινα (έντονα ή σκούρα σε ορισμένες ποικιλίες). Τα άνθη του είναι μικρά και λευκά ή λευκορόδινα.

Στο εμπόριο κυκλοφορούν διάφορες ποικιλίες, που διακρίνονται για το μέγεθος των φύλλων (μακρόφυλλες και πλατύφυλλες). Ο Βασιλικός καλλιεργείται ως καλλωπιστικό φυτό, σε γλάστρες και σε κήπους και τα φύλλα του χρησιμοποιούνται αποξηραμένα ως καρύκευμα και αφέψημα. Περιέχουν αιθέριο έλαιο, που κύριο συστατικό του είναι η λιναλοόλη και μεθυλοχαβικόλη και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία.

Με την ονομασία Βασιλικός είναι γνωστά και άλλα είδη που βρίσκονται σε τροπικές περιοχές. Είναι θάμνοι μικρού ύψους και καλλιεργούνται και ως καλλωπιστικοί. Ένα από τα είδη αυτά έχει την ονομασία «φυτό του πυρετού» και στις περιοχές της Δυτικής Αφρικής χρησιμοποιείται ως αντιπυρετικό.

Οι Βούλγαροι τον θεωρούν ως το άνθος του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Στη Δύση πιστεύουν ότι έκρυσε την Θεοτόκο Παρθένο μετά του Θείου Βρέφους, όταν τους εδίδωκε ο Ηρώδης. Σε όλους τους χριστιανικούς

λαούς, ο Βασιλικός θεωρείται, ως άνθος προικισμένο με τη Θεία Χάρη. Στην πατρίδα μας, χρησιμοποιείται από τους ιερείς κατά τους αγιασμούς, ως «περιρραντήριο» και ακόμα ως διωκτικό των διαφόρων βλαβερών εντόμων.

Το φυτό Βασιλικός απαιτεί περιποίηση, πότισμα τακτικό και λιπαρό χώμα.

Ο Βασιλικός μπήκε στη ζωή μας τόσο πολύ, ώστε και παροιμιώδεις φράσεις εγεννήθηκαν και λαϊκά άσματα, ακόμα και δίστιχα.

Παροιμίες:

«Χατήρι του Βασιλικού, ποτίζεται κι η γλάστρα».
«Στο παραθύρι που'σαι συ βασιλικός, δεν πρέπει, γιατ' είσαι συ Βασιλικός κι ος έχει μάτι βλέπει».

Με κλώνους βασιλικούς επικράτησε να περιβάλλεται ο Τιμιος Σταυρός στο δίσκο, κατά τη γιορτή της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού.

Χρησιμοποιείται στην Ελλάδα στη λαϊκή φαρμακευτική, ως βότανο, καθώς πιστεύεται πως είναι καλό διουρητικό, καταπραΰνει τον στομαχόπονο και τον πονοκέφαλο, ενώ στην αρχαιότητα τον χρησιμοποιούσαν ως επίθεμα μετά από δάγκωμα εντόμου, σκορπιού ή φιδιού.

Στη μαγειρική χρησιμοποιούνται κυρίως αποξηραμένα φύλλα, το άρωμα των οποίων μοιάζει με αυτό του γλυκάνισου, ενώ ταιριάζει σε σάλτσες που έχουν ως βάση τη φρέσκια ντομάτα. Στην Ιταλική Κουζίνα, η σάλτσα «πέστο», έχει ως βάση το βασιλικό.

Ο λαός μας, σε ένα παραδοσιακό τραγούδι του, αναφέρει τα εξής:

*Βασιλικός θα γίνω στο παραθύρι σου
κι ανύπαντρος θα μείνω για το χατήρι σου.*

*Βασιλικό κι αρισμαρή δε βάνω πια στο αυτί μου
γιατί μου την εκλέψανε την αγαπητική μου.*

*Βασιλικέ μου της βραγιάς και κρίνε μου του δάσου
αχού, εγώ πουλάτσι μου πως θε να σου ξεχάσω.*

*Στο παραθύρι που'σαι συ βασιλικός δεν πρέπει,
γιατ' είσαι συ βασιλικός κι όπ έχει μάτια ας βλέπει.*

Γ.- ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κατά τον Μιχάλη Μερακλή, ενδιαφέρουσα είναι η συσχέτιση της λαϊκής ιατρικής των φυτών και του περιβάλλοντος, σε μια προβολική σχέση, καθώς και η εξέλιξη από μία εμπειρική φυτομυθολογία, σε μια επιστημονικώς δομημένη δραστηριότητα και τις μυστηριώδεις δυνάμεις των φυτών.

Στα αρχαία χρόνια οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν τα φυτά ως οντότητες ζωντανές, με τις οποίες προσπαθούσαν να έχουν μια συμβίωση αρμονική. Τα φυτά έχουν νοημοσύνη. Το ριζικό σύστημα των φυτών αποτελεί ένα είδος εγκεφάλου, όπως υπάρχουν και κύτταρα στο φλοιό ορισμένων φυτικών ειδών, τα οποία πάλλονται, παρουσιάζοντας μια –ας πούμε– υποτυπώδη καρδιακή δραστηριότητα.

Τα φυτά είναι ευαίσθητα την ώρα που ποτίζονται, παρουσιάζοντας μια αντίδραση, παρόμοια με εκείνη που συμβαίνει στους ανθρώπους, όταν δοκιμάζουν κάποιο ερέθισμα συγκινησιακό. Αντιδρούν επίσης στην παρουσία ατόμων, που προηγουμένως τους προξένησαν βλάβη. Κατέχονται ακόμα από αισθήματα που μοιάζουν με τον ανθρώπινο πόνο και τη συμπόνοια. Στα φυτά στα οποία εκπέμπεται αρνητική ανθρώπινη ενέργεια, μαραίνονται, ασθενούν και νεκρώνονται!

Επίσης, επηρεάζονται από τη μουσική, π.χ. αυτά που ακούν κλασική μουσική αναπτύσσονται πιο γρήγορα. Αντίθετα, τα φυτά που άκουγαν ροκ και heavy metal, έδειχναν σημεία μαρασμού σε μικρό χρονικό διάστημα.

Όλα τα φυτά της γης, συνιστούν βασικό στοιχείο του οικοσυστήματος, απαραίτητο, όχι μόνο για την επιβίωση των φυτοφάγων ζώων, αλλά και των σαρκοφάγων. Είναι επίσης καθοριστικός παράγων της επιβίωσης του ανθρώπου.

Επί πολλούς αιώνες, το ανθρώπινο γένος αντιμετώπισε ποικίλα προβλήματα υγείας, αξιοποιώντας παρατηρήσεις και φυσικά γνώσεις, από τις διάφορες ιδιότητες των φυτών, μέσα από μυθολογικά και λαογραφικά στοιχεία, βρήκε λύσεις. Η εξοικείωση αυτή, όπως ήταν φυσικό, καταγράφηκε σε πλήθος μνημείων του λόγου, όπως παροιμίες, παροιμιώδεις εκφράσεις, λαϊκούς στίχους, ξόρκια κλπ. Συχνά μάλιστα, έγινε μεταφορά των διαφόρων εννοιών, σε άλλες. Φυτά με ομορφιά στην εμφάνιση ή ακόμα με ιδιαίτερη ευωδιά, συμβόλιζαν το γυναικείο κάλλος, τον έρωτα, την αγνότητα ή όποια άλλη ιδιότητα επιθυμούσε να τους δώσει ο λαϊκός άνθρωπος.

Τα φυτά διαθέτουν εκπληκτική ικανότητα να χαρτογραφούν το χωροχρόνο, να αντιλαμβάνονται το εξαιρετικά περίπλοκο φωτεινό, και όποιο άλλο, περιβάλλον τους και να ρυθμίζουν, στη βάση αυτών των δεδομένων, τόσο το αναπτυξιακό, όσο και το αμυντικό τους πρότυπο. Οι σχέσεις που δημιουργούν τα φυτά είναι, πάντοτε κατά τους επιστήμονες, «έντιμη εμπορική συμφωνία», «ελεημοσύνη ή ψυχοπονιά», αλλά και «πόλεμος, καταστροφή και πλιάτσικο».

Η εξελικτική πορεία των φυτών, οι διαφορές τους από τα ζώα και οι παραβιάσεις του βιολογικού τους προτύπου, αποτέλεσαν και αποτελούν τη μελέτη των επιστημόνων. Επιστήμονες αποκάλυψαν ότι υπάρχουν φυτά που τρώνε ζώα, φυτά που δεν έχουν φύλλα και δεν φωτοσυνθέτουν, φυτά με γρήγορες κινήσεις, φυτά που μιλάνε μεταξύ τους, φυτά απατεώνες, φυτά που κρυφακούνε και φυτά τα οποία παθαίνουν εμβολή, μα δεν πεθαίνουν.

Η Σύγχρονη Νευροφυσιολογία αρχίζει να υποψιάζεται ότι οι άνθρωποι, στους οποίους αναφερόμαστε με τον χαρακτηρισμό «φυτό», έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα αντίληψης του κόσμου γύρω τους, απ' ό,τι εμείς πιστεύουμε.

Τα τεκταινόμενα μεταξύ των φυτών, που έρχονται συνεχώς στο φως της δημοσιότητας χάρη στις τεχνολογικές προόδους, έχουν κάνει τους επιστήμονες να μιλούν ακόμα και για Ηθολογία των Φυτών. Τα φυτά εμφανίζουν συμπεριφορές καταπληκτικές, ενώ διαθέτουν ικανότητες τέτοιες, που ξεπερνούν τις αντίστοιχες ανθρώπινες.

Τα τελευταία ευρήματα, όπως λένε οι βοτανολόγοι, αποτελούν μικρό παράθυρο σε έναν κόσμο που ήταν πάντοτε εδώ, αλλά μόλις τώρα μπορούμε να τον ψηλαφίσουμε.

Τα φυτά είναι ζωντανό οργανισμοί, έλεγαν οι αρχαίοι βοτανιστές, οι οποίοι τους απέδιδαν μάλιστα πολλές από τις ανθρώπινες ευαισθησίες.

Οι αρχαίοι θεοί μεταμόρφωναν τους ικέτες σε φυτά από ευσπλαχνία και έλεγαν: «*Είναι τιμή σε ένα ανθρώπινο πλάσμα, όταν πεθαίνει, να μεταμορφωθεί σε φυτό, γιατί έτσι η ζωή του συνεχίζεται*».

Ο **Αριστοτέλης** έλεγε πως «*τα δέντρα και τα φυτά διαθέτουν ψυχή ζωής*».

Αν προσέξουμε ένα φυτό επισταμμένως, θα παρατηρήσουμε ότι χρειάζεται τον κατάλληλο χώρο, χώμα, νερό, ήλιο (φως), αγάπη και κυρίως χρόνο για την ανάπτυξή του, μου έλεγε ο Καθηγητής της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών, Νίκος Σκουριάς.

Σκεφθείτε την ιστορία του κάθε φυτού, έλεγε ο **Διονύσιος Σολωμός**. «*Ίσως να διδάξει τους μελλούμενους ποιητές, να μη σκέπτονται αφηρημένα*».

Συμπληρώνοντας τη σκέψη του Διονυσίου Σολωμού, πιστεύω πως η φύση μπορεί και πάλι να γίνει παιδαγωγός του Έλληνα, αφού έχουμε την τύχη να γεννηθούμε σε μια χώρα, η οποία αποτελεί έναν από τους πιο ευνοημένους τόπους όλης της γης.

Ολοκληρώνοντας, επιθυμώ να σας κάνω γνωστό ότι αναφέρθηκα στη μελέτη μου αυτή, σε ορισμένο αριθμό φυτών, από τις διάφορες ποικιλίες χλωρίδας της ελληνικής γης, καλύπτοντας ένα μέρος από την πολυμορφία η οποία υπάρχει.

Δημήτρης Η. Λούκας
Καθηγητής Κοινωνιολόγος
«Ερευνητής»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα.
- 2.- Σφήκας Γεώργιος, *Φαρμακευτικά Φυτά της Ελλάδος*, Π. Ευσταθιάδης & Υιοί, Αθήνα 1979.
- 3.- Σιδέρης Ιωάννης, *Λεξικό Λατινοελληνικό*, Αθήνα 1964.
- 4.- Περσέλης Μηνάς, *Αγριολούλουδα της Κάσου*, Έκδοση Δήμου Κάσου.
- 5.- Χαβάκης Ιωάννης, *Φυτά και Βόρτανα της Κρήτης*, Εκδόσεις «ΖΗΤΑ»
- 6.- Χελνιράιχ Θεόδ., *Λεξικό των δημοσίων ονομάτων των φυτών της Ελλάδας*, Έκδοση Τολίδη, Αθήνα 1980.
- 7.- Καββαδάς Δημήτρης, *Βοτανικό – Φυτολογικό Λεξικό*, Αθήνα 1956.
- 8.- Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Δρανδάκη.
- 9.- Εφημερίδες (ημερήσιες – εβδομαδιαίες).
- 10.- Περιοδικά (Αθήνας και περιφέρειας).
- 11.- Μεγάλο Ελληνικό Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας.
- 12.- Παγκόσμια Λαογραφία και Γεωγραφική Εγκυκλοπαίδεια (Κ. Ρωμαίου).